

Иван Стојановић,
музејски саветник,
Народни музеј Лесковац, 1978.

Владимир Стојановић,
кустос археолог,
Народни музеј Лесковац, 1977.

УДК 061.48
069.15(497.11 Лесковац)

ТЕХНИКЕ РУКОВАЊА МУЗЕЈСКИМ ПРЕДМЕТИМА

(Гостовање изложбе Народног музеја у Лесковцу
„Златно доба Лесковца 1918-1941“ у галерији РТС-а)

АПСТРАКТ: Систем мера за обезбеђивање услова излагања, руковања, паковања и транспорта музејских предмета, којима се већина ризика по музејску грађу своди на минимум, био је основни приступ у организацији гостовања изложбе *Златно доба Лесковца 1918-1941*. Народног музеја у Лесковцу у галерији РТС-а. Ауторски тим је у реализацији изложбене поставке поделио улоге са циљем да се омогући доношење објективних одлука у приступу основним принципима савременог излагања. У раду је дат пример двосмерног повезивања различитих простора у процесу разјашњавања многобројних питања у смислу ефикасног коришћења новог простора за немене излагања и представља само део упутстава приликом руковања музејским предметима. *КЉУЧНЕ РЕЧИ:* Народни музеј Лесковац, изложба, изложбени простор РТС-а, паковање музејских предмета, транспорт.

Протеклих година Народни музеј у Лесковцу организовао је неколико гостујућих изложби, што је наметнуло потребу примене савремених метода у превентивној заштити приликом паковања, транспорта и постављања музејских предмета. Свако њихово премештање захтева поштовање основних принципа руковања, како би се евентуална оштећења свела на минимум. Будући да не постоји јасно формулисана методологија за израду изложбе, ауторски тим је у реализацији поделио улоге у приступу и организацији изложбене поставке.¹ Одабир предмета и простора условљен

¹ Благојевић 2015, 1.

је успостављањем компромиса између постојећих услова у којима се предмет чува у музеју и „новог“ окружења у којем ће се наћи приликом излагања на гостовању. Изложбени простор треба да испуњава минимум услова за излагање музејског предмета.

Приликом организовања изложби најважније је направити план реализације, где се, најпре, врши одабир предмета² у складу са претходно постављеним циљевима, њихов детаљан распоред са пропратним мобилијаром, дизајн поставке са припремом каталога, као и упутства и легенде за ближе објашњење. Поступак организовања у вези са реализацијом изложбе дат је на примеру гостовања у холу РТС-а.³

Будући да изложбени простор представља место сусрета посетилаца са културним наслеђем, поставка изложбе мора да пружи прецизне информације, са мобилијаром који ће омогућити безбедност предметима. У току реализације изложбене поставке у холу РТС-а направљена је пилот-поставка изложбе у електронском облику, у режији Марије Стојковић (Слика 1).⁴

Слика 1. Пилот-поставка изложбе у електронском облику

Синопис изложбе подељен је у неколико целина,⁵ те је требало времена за усклађивање музеолошких захтева и постављених услова. У Народном

² У низу фаза реализације изложбе, конзервација и рестаурација предмета извршена је у периоду од јула до краја новембра 2014. године.

³ Према Уговору о гостовању изложбе *Златно доба Лесковца 1918-1941*, уступљени су експонати ради излагања у Галерији корисника у периоду од 28.01. до 18.02.2015. године.

⁴ Марија Стојковић је завршила мастер студије сценографије. Помоћ приликом постављања изложбе пружиле су јој Наташа Бојовић, уредница у Галерији РТС-а, и Ивана Мишић, организатор у Галерији РТС-а.

⁵ Аутори синописа изложбе *Златно доба Лесковца 1918-1941*. по тематским целинама: 1. Политички живот, 2. Привреда, 3. Лесковачка чаршија и 4. Друштвени живот су Мира Ниношевић и Верољуб Трајковић.

музеју у Лесковцу изложба је била постављена у два одвојена галеријска простора музеја (Слика 2, 3 и 4).⁶

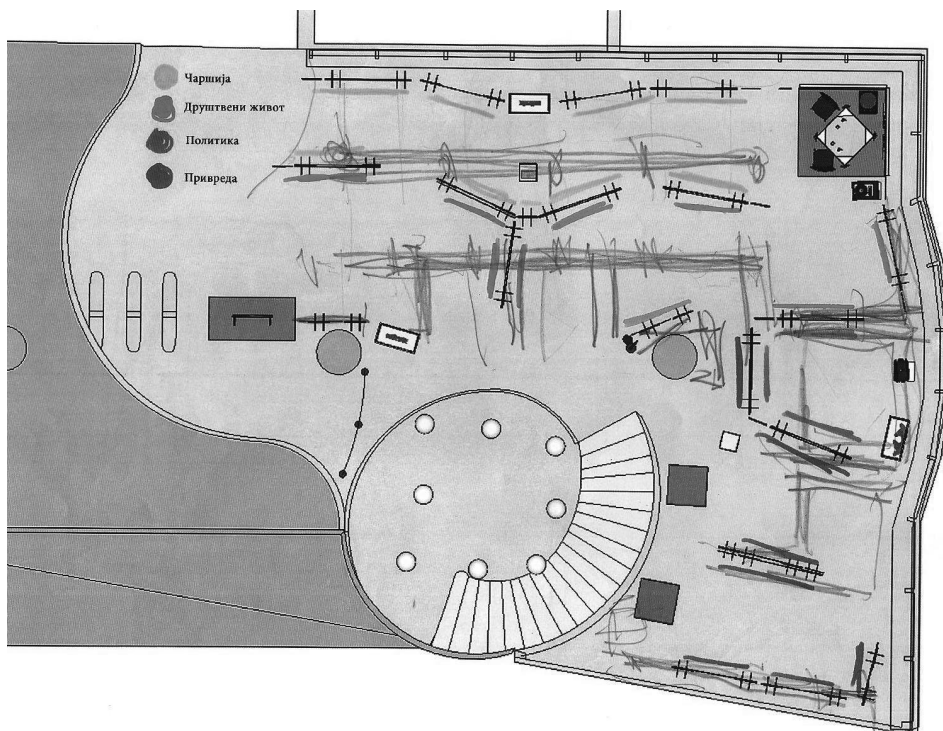

Слика 2, 3 и 4. Изложбени простор Народног музеја у Лесковцу

Одговарајући простор, габарити предмета и пропратни мобилијар омогућили су безбедност предмета у складу са потребом за другачијом организацијом целина и променом начина презентовања предмета у

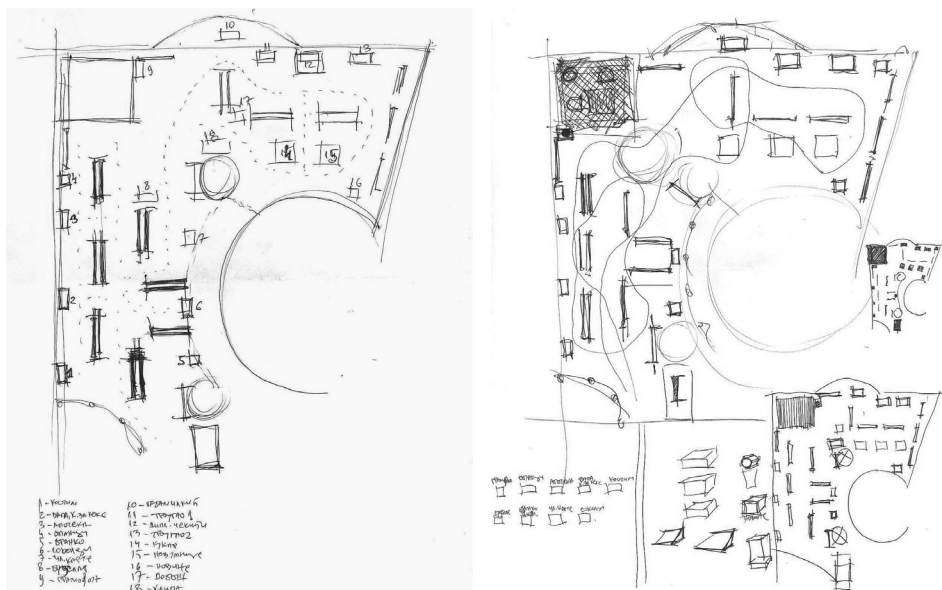
⁶ Изложба је отворена 29.11.2014. године и званично је трајала до 18.01.2015. године, када се кренуло са организацијом паковања у постојеће транспортне сандуке и кутије; За потребе излагања соколске сурке и капе урађена је жичана конструкција са постољем.

галеријском простору Народног музеја у Лесковцу и галерији РТС-а. Дат је пример двосмерног повезивања различитих простора у процесу разјашњавања многобројних питања за слободну дискусију. Скициран је процес интеграције размишљања различитих струка у дефинисању простора, у смислу његовог ефикасног коришћења (Скен 1).⁷

Скен 1, Распоред паноа и мобилијара по тематским целинама

⁷ Нацрте и распоред изложбене поставке дефинисао је уредник галеријског простора РТС-а Петар Ђиновић, у сарадњи са Маријом Стојковић.

Скен 2 и 3, Нацрт простора и распоред предмета у холу РТС-а

Услед другачијег изложбеног простора РТС-а, у одабиру предмета дошло је до мањих промена, без нарушавања целовитости и првобитног концепта изложбе. У тражењу и изналагању најједноставнијег поступка, како би се боље сагледали изложени предмети, изнети су предлози за осмишљавање простора (Скен 2 и 3).

Препоручени услови чувања, излагања и заштите за потребе привремене краткорочне позајмице дела

Требало је испунити и предузети превентивне мере заштите и дати упутства у вези са контролом и регулацијом климе ради постизања потребних услова. Специфичност изложбених простора и самих зграда мора бити прилагођена одговарајућим стандардима, како би позајмица могла бити реализована.

Постојала је строга контрола приступа просторији у којој су били изложени позајмљени предмети. Претходно одређена одговорна лица добила су прецизне информације о ефикасности система регулације услова утицаја великог броја посетилаца.⁸

⁸ На главном улазу у нову зграду РТС-а постоји видео-надзор са камерама високе резолуције и ТВ системом затвореног круга за осматрање виталних спољашњих и унутрашњих тачака, и двадесетчетворочасовно обезбеђење објекта.

Зарад смањења штетног утицаја УВ-зрака, препорука је да се на прозорска стакла поставе самолепљиви УВ-филтери, акрилик или поликарбонатне фолије.⁹ Тиме је умањен интензитет и број извора светлости у изложбеном простору коришћењем заштите са умањеним временом изложености и препорученим вредностима интензитета светлости за предмете на позајмици.

У зависности од спољашњих климатских услова, сандуке којима су предмети транспортовани треба оставити неотворене, да би се аклиматизовали на окружење како би се спречили климатски шок и кондензација (Слика 5). Сандуци морају задовољавати основне услове приликом транспорта и треба да буду практични за руковање, односно подизање и премештање. Свака промена места и окружења у коме се предмет налазио захтева поштовање основних принципа манипулације како би се евентуална оштећења предмета свела на минимум. Реална ситуација најчешће намеће решења која нису увек у складу са идеалним условима чувања, те треба размотрити допуштене толеранције у излагању.

Слика 5, Сандуци у изложбеном простору РТС-а

⁹ Природно провидни пластични материјали који имају УВ-заштиту. Код нас су познати под називом клирит или плексиглас 201 или 209, а могу се наћи и под другим именима, као што су perspex VE или VA, akrylon, altuglas, итд. Плексиглас плоче могу бити екструдиране или ливене са сјајном или мат површином. Лексан плоче (Lexan 9034), отпорне на удар, добар су термички изолатор вишеслојне структуре и материјал за застакљивање са широким спектром примене за овакве намене. [www. Leksan](http://www.Leksan) ploče - višeslojne ploče od polikarbonata; [www. PLEXIGLAS](http://www.PLEXIGLAS)® Ekstrudirani i Liveni plexiglas.

Паковање

Одговарајући смештај и паковање предмета подразумева да су предмет, амбалажа и мобилијар јасно означени према систему сигнализације и идентификације, односно да је распоред предмета дефинисан, како би се уштедело на времену. Пре паковања извршен је одабир ресурса које институција има на располагању, чиме су, коришћењем амбалаже, избегнута могућа оштећења предмета смештених у ограниченом простору, при том имајући у виду последице неадекватних одлагања и смештаја.¹⁰

Једноставно паковање смањује ризик од механичких оштећења и тензија, а избор начина одлагања зависи од величине, облика, тежине предмета. Приликом смештаја предмета водило се рачуна о њиховој лакој доступности и видљивости, како би се померање и руковање олакшало и спречила могућа оштећења, те је сваки предмет имао јасну ознаку локације на којој се налазио.

Запаковани предмет треба да буде имобилисан и заштићен од удара системом ваздушних чепова где се предмети пакују у сандуке са слојем амортизујућег материјала. Испуњавање међупростора врши се плочама или комадићима пластичних маса стиропора/стиродура или ваздушним јастуцима.¹¹ Стиропор/стиродур је веома погодан за паковање због своје лаке обраде и добре термичке изолације.

Предмети који штрче, умотани су у флис-папир или сунђерасти полиетилен и одложени на подупирач направљен од полипропилена. Сва оштећења, олабављени делови и слабе тачке предмета учвршћени су сунђерастим полиетиленом (Слика 6).¹²

*Слика 6. Истурени делови ваге
за мерење из
колонијално деликатесне
радње Милоша Мирковића*

¹⁰ Помоћ приликом паковања предмета пружили су конзерватор техничар и препаратор техничар. Списак свих предмета транспортованих до Београда сачинио је конзерватор техничар и били су део садржине транспортних сандука.

¹¹ Стојановић И, 297.

¹² Паковање осетљивих предмета треба да обезбеди заштиту од улубљења, огреботина, трења и удара, чиме ће амбалажа олакшати руковање и омогућити заштиту од притисака.

Предмети који су се састојали из више делова, стављани су у посебно припремљене одељке или кутије (Слика 7).

Слика 7. Апотекарски прибор из Марићеве апотеке

Приликом транспорта предмета, поред стандардних, коришћена је и већа амбалажа за паковање. Приликом паковања различитих категорија предмета у већој амбалажи за транспорт (сандуци, кутије и др.), предмети су физички одвојени различитим материјалима за испуњавање који амортизују притиске (Слика 8).¹³

Слика 8. Два лава са улаза кафане „Два лафа“

¹³ Помоћна опрема за паковање поставља се око упакованог предмета и може бити у виду јастучастих материјала, одговарајуће еластичности и вибрирања, који треба да амортизују механичке стресове и вибрације током транспорта.

Кутије¹⁴ нису рађене по мери већ су коришћене постојеће које су биле подупрте држачима ради безбедности предмета (Слика 9 и 10).

Слика 9 и 10. различите категорије предмета смештене у транспортним сандуцима

За одвајање предмета приликом заједничког паковања користио се згужвани папир и сунђерасти полиетилен, како би се спречило механичко оштећење. Веома осетљиви предмети одложени су на одговарајућем подупирачу чиме је избегнута свака врста деформације а уједно је обезбеђена стабилност коришћењем материјала који су хемијски инертни и не трпе притисак. За облагање предмета користио се неабразивни згужвани клубучни

¹⁴ Кутије морају бити од бескиселинског картона и инертног материјала. Правило је да улошци у кутијама треба да буду покривени материјалима који не клизе и који неће хемијски реаговати са предметима.

папир (Слика 11), тањи сунђерасти полиетилен или блок сунђерастог ПЕ са исеченим лежиштем за предмет, тј. удубљење формирано према његовом облику.

Слика 11. Алат и производи опанчарске радионице

Предмети од текстила смештени су у положај који обезбеђује лаку манипулацију без деформисаности и могућег цепања. Одложени су појединачно и положени равно, а између којих је стављен рН неутрални папир. Превоји су подупрти уrolаним згужваним флис-папиром како би се спречило гњечење материјала.

Транспорт предмета

Главни задатак приликом транспорта предмета је заштита од вибрација, удара, пада и деформација, те због тога кутије или сандуке који се користе за паковање и транспорт треба обложити сунђерастим полиетиленом или другим доступним материјалом.

У последње време и код нас се у уговорима о изложбама све чешће појављују параграфи којима се ближе одређују услови транспорта, начин паковања прилагођен врсти предмета и превозног средства.¹⁵ У обзир се узима осетљивост предмета на услове који ће се јавити током транспорта и перформансе материјала за паковање.

Неопходно је било одредити расположиве смештајне капацитете за транспорт предмета према димензијама материјала од којих су израђени мобилијари и запреминског простора транспортног возила. Комбинација постојећих сандука и доступног материјала омогућила је да се постигну

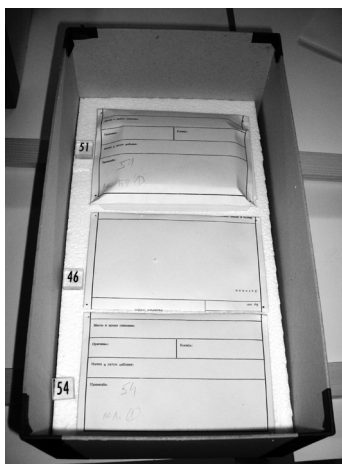
¹⁵ Техничко особље РТС-а учествовало је у смештају мобилијара у предвиђеном транспортном возилу.

ови захтеви. Приликом транспорта узимају се највеће димензије предмета и амбалаже подлоге, као и подупирачи у положају. Максимално искоришћен и организован простор треба да обезбеди лакши приступ приликом истовара. У овом случају направљен је компромис смештајних капацитета и оквирне процене смештајних потреба.

Не постоје идеалне универзалне препоруке, већ је потребно обезбедити климатске услове прилагођене потребама предмета и установљене у односу на различита ограничења и могућности.¹⁶ Предметима је потребно одређено време да се прилагоде новим условима средине како би се постигла равнотежа са релативном влажношћу¹⁷ у простору где промена неће имати занемарљив утицај на предмете, односно механичке промене. Треба, пре свега, омогућити лаку доступност предмета како би се манипулација свела на минимум. Наметнути идеални услови стварају вештачке услове у средини у којој се предмети налазе што није оправдано ни због економских разлога имајући у виду постојеће механизме пропадања и њихову осетљивост, уз помирење недозвољених и реалних услова излагања.

Постављање предмета

Особе које су учествовале у паковању морају бити присутне и приликом распакивања, како би се несметано и у најкраћем року лоцирали предмети који су смештени у кутијама (Слика 12).

Слика 12. Предмети смештени у коверте од неутралног картона и обележени бројевима ради лакшег лоцирања

¹⁶ Као један од примера контролисања услова у просторијама РТС-а су бафери на постојећим грејним телима чиме се директан утицај топлоте контролише, ублажава и прави компромис за одређену категорију материјала.

¹⁷ Регулација микроклиме је постигнута у галеријском изложбеном простору, као и систем за пречишћавање ваздуха, филтрацију и вентилацију.

На основу садржине кутија, проверен је списак предмета који је део путне документације¹⁸ и налази се у транспортном сандуку јасно означен према систему сигнализације и идентификације.

Приликом постављања музејских предмета коришћене су заштитне рукавице¹⁹ као основна опрема приликом манипулације када покрет руке треба да буде контролисан.

Предмети који су изложени у слободном простору, због недовољног места за посетиоце, били су ограђени дрвеним стубићима и физичким обезбеђењем радника музеја, што се испоставило као добар потез због велике посећености, у смислу заштите предмета од различитих фактора ризика.

Поновно паковање - препакивање предмета

Након постављања предмета, целокупна пропратна амбалажа (сандуци, кутије и др.) која је коришћена приликом транспорта одлаже се и чува на посебном месту и користи за исте намене приликом демонтаже изложбене поставке. Пре поновног паковања, целокупну опрему треба држати у контролисаним условима најмање три недеље²⁰ и процедура препакивања музејских предмета се обавља на исти начин како се вршило и паковање. Међутим, ако се предузму посебне мере опреза, ови критеријуми се могу, под посебним околностима, игнорисати.

Закључак

Услови чувања, излагања и транспорт музејских предмета, представљају посебно критичну тачку што је, пре свега, последица неблаговременог прилагођавања савременим трендовима у музеологији, са јасно дефинисаном новом улогом музеја у друштву. Музеји кроз комплетну бригу о културном наслеђу преузимају једну од водећих улога у укупном развоју друштва. Услед утицаја различитих фактора, морају се поштовати основни принципи руковања музејским предметима, посебно приликом паковања и транспорта.

О превентивној конзервацији у музејској пракси, у коју се убраја паковање и транспорт предмета, истицало се само на радионицама које је

¹⁸ У случају да предмет буде оштећен током руковања, постојаће евиденција о његовом претходном стању. Документација о предметима је саставни део транспорта. Стојановић, 296-297.

¹⁹ Уместо рукавица може се користити папир за прихватање и премештање мањих, лаких предмета или тканина за веће и теже предмете.

²⁰ Изложба *Златно доба Лесковца 1918-1941.* у холу РТС-а трајала је дуже од планираног због интересовања, те је испоштована процедура аклиматизовања пропратне опреме.

организовао Централни институт за конзервацију из Београда.²¹ На основу стечених знања о примени превентивне конзервације у музејској пракси и реалних економских могућности институције, приказани су само одређени примери како да се створе одговарајући услови за музејску грађу и ван матичног музеја.

ЛИТЕРАТУРА

Благојевић Адријана, “Припремање изложбе из фонда збирки Народног музеја у Лесковцу на примеру „Златно доба Лесковца (1918-1941)“”. Непубликовани рад за звање менаџер за маркетинг, пропаганду, Лесковац, октобар 2015, 1-24, Народни музеј Лесковац.

Живковић Весна, *Стручна упутства за руковање музејским предметима*, Централни институт за конзервацију у Београду, Београд, 2011.

Живковић Весна, *Стручна упутства за одлагање музејских предмета у депоу*, Централни институт за конзервацију у Београду, Београд, 2011.

Живковић Весна, *Стручна упутства за контролу услова у окружењу збирки*, Централни институт за конзервацију у Београду, Београд, 2011.

Живковић Весна, *Паковање и транспорт музејских предмета*, Централни институт за конзервацију у Београду, Београд, 2014, 1-6.

Ниношевић Мира, Трајковић Верољуб, *Каталог изложбе Златно доба Лесковца (1918-1941)*, Народни музеј, Лесковац, 2014.

Поповић-Живанчевић Мила, *Паковање и транспорт музејских предмета*, Београд, 2014, 1-13.

Phil Sofer, “The traveling technician – The role of a technician as courier, Packing and Transport Technician”, *V&A Conservation Journal*, No. 53, 6-8.

Richard Ashbridge, “Planning the packing for a touring exhibition, Packing and Transport Manager”, *V&A Conservation Journal*, No. 53, 4-5.

Стојановић Иван, “Конзерваторски поступак приликом транспорта историјско-уметничких дела (Византија, раскош и свакодневни живот – изложба у Уметничко-изложбеној галерији Савезне Републике Немачке у Бону од 26. фебруара до 13. јуна 2010. године)”, *Лесковачки зборник*, ЛП, 2012, 295-314.

Шимунец Звонимир, Ниношевић Мира, Трајковић Верољуб, *Златно доба Лесковца (1918-1941)*, Народни музеј, Лесковац, 2014.

²¹ Едукативни програми из превентивне конзервације за музејску мрежу Србије одржани су протеклих година у Нишу за све музејске раднике. Стечена искуства и знања примењују се и на гостујућим изложбама.

Summary

**Ivan Stojanović,
Vladimir Stojanović**

TECHNIQUES FOR HANDLING MUSEUM OBJECTS
(Hosting of exhibition of the National Museum in Leskovac
The Golden Age of Leskovac 1918-1941. in the RTS gallery)

The techniques for handling museum objects and the manner in which the activities have to be undertaken during the organization of the guest exhibit must be in accordance with certain rules formulated in institutions dealing with preventive protection and conservation. This paper presents a description of the techniques applied during the interinstitutional cooperation between the National Museum in Leskovac and Radio Television of Serbia, and on the example of the “Golden Age of Leskovac 1918-1941” exhibition.

Bearing in mind all the conditions and potentials that accompany the organization of guest exhibitions, suggestions and possible solutions are given as to how to transport objects in a safer and simpler way with the minimum respect for the basic rules in the realization of the exhibition setting, where museum objects will not suffer from being damaged.